

Kto musi wykazywać aktywa i zobowiązania z tytułu podatku odroczonego

Maciej Jurczyga

Na koniec roku trzeba porównać bilansową wartość aktywów i pasywów z ich wartością podatkową. Dzięki temu wiadomo, czy CIT nie był zawyżony lub zaniżony w stosunku do wyniku zaprezentowanego w sprawozdaniu. Między zyskiem a podstawą opodatkowania występują bowiem różnice

Kto wykazuje

Zgodnie z ustawą o rachunkowości aktywa i rezerwy z tytułu podatku odroczonego wykazują wszystkie jednostki prowadzące księgi rachunkowe. W praktyce nie na wszystkich ciąży ten obowiązek. W ustawie wprowadzono bowiem wyłączenie, zgodnie z którym przepisów dotyczących odroczonego podatku dochodowego nie muszą stosować jednostki, których roczne sprawozdania finansowe nie podlegają obowiązkowemu badaniu przez biegłych rewidentów (art. 37 ust. 10).

Poza tym, w sprawozdaniach finansowych spółek osobowych oraz osób fizycznych podatek dochodowy nie jest wykazywany (wynik finansowy netto równa się wynikowi finansowemu brutto). Wynika to z faktu, że podatnikami podatku dochodowego są wspólnicy (zwykle osoby fizyczne), a nie spółka. Z kolei osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą obliczają podatek od całości swoich dochodów (a więc także z innych źródeł przychodu), dlatego nie jest on zwykle miarodajny w stosunku do wyników finansowych prowadzonego przez taką osobę przedsiębiorstwa. Obliczenie podatku dochodowego przez spółkę nie jest więc możliwe. Ze wskazanych powodów zagadnienia podatku odroczonego nie będą zatem obejmować spółek osobowych i działalności gospodarczej prowadzonej przez osobę fizyczną (aczkolwiek nie ma przeszkód, aby aktywa i rezerwy z tytułu podatku odroczonego ustalił i wykazał przedsiębiorca będący osobą fizyczną, który wybrał opodatkowanie 19 proc. stawką liniową). W praktyce więc obowiązek ustalania aktywów i rezerw z tytułu podatku odroczonego dotyczy tylko spółek z o.o., akcyjnych, spółdzielni i innych jednostek, które są podatnikami CIT.

W jakim celu

Respektowanie nadrzędnych zasad rachunkowości (memoriału, współmierności

przychodów i związanych z nimi kosztów oraz ostrożnej wyceny aktywów i pasywów) w połączeniu z regulacjami podatkowymi (odrębne zasady dotyczące momentu powstania przychodu, zwolnienia od podatku oraz warunki uznawania wydatków za koszt uzyskania przychodów) powoduje, że powstają różnice pomiędzy wynikiem finansowym wykazanym w sprawozdaniu finansowym jednostki, a jej dochodem do opodatkowania ustalonym w zgodzie z ustawą o CIT. Część z tych różnic ma charakter stały (np. zwolnienia, wyłączenia z kosztów uzyskania przychodów), część przejściowy (m.in. różnice w amortyzacji, odmienny moment ujęcia przychodów i kosztów). Te drugie różnice neutralizuje podatek odroczony, który umożliwia odliczenie od wyniku finansowego brutto podatku dochodowego w potencjalnej wysokości, która byłaby ustalona, gdyby takich różnic nie było.

Odroczony podatek służy zatem do bieżącego ustalania zmniejszeń i zwiększeń dochodu do opodatkowania, które będą uwzględniane dopiero w przyszłości. W wyniku jego ujęcia, podatek dochodowy za dany okres sprawozdawczy wykazany w rachunku zysków i strat obejmuje część bieżącą i część odroczoną.

Przykład

Odsetki wykazywane są w księgach rachunkowych memoriałowo, natomiast przepisy podatkowe uznają je za przychód dopiero w momencie uzyskania (kasowo). Taki przychód w rachunku zysków i strat wykazywany jest w momencie jego ujęcia, natomiast ze względu na fakt, że nie jest rozpoznawany podatkowo, podlega wyłączeniu z zeznania rocznego CIT-8 (zostanie wykazany w zeznaniu za okres, w którym jednostka faktycznie go uzyska). W konsekwencji podatek dochodowy wykazany w pierwszym rachunku zysków i strat nie obejmuje podatku od odsetek, natomiast rachunek zysków i strat za kolejny okres będzie obejmował podatek od przychodu, którego w tym okresie w ogóle nie ujęto. Koryguje to właśnie podatek odroczony (rezerwa), który powiększy wykazany w pierwszym rachunku zysków i strat podatek dochodowy oraz zmniejszy go w tym samym stopniu (poprzez rozwiązanie rezerwy) w okresie kolejnym, pozwalając na zachowanie współmierności dochodu i podatku.

KONIEC PRZYKŁADU

Jak ustalać

Podatek odroczony ustala się w odniesieniu do dodatnich i ujemnych różnic przejściowych. Dodatnie różnice przejściowe powstają, gdy wartość bilansowa składnika aktywów jest wyższa niż jego wartość podatkowa albo wartość bilansowa składnika zobowiązań jest niższa niż jego wartość podatkowa. Z kolei ujemne różnice przejściowe powstają, gdy wartość bilansowa składnika aktywów jest niższa niż jego wartość podatkowa albo wartość bilansowa składnika zobowiązań jest wyższa niż jego wartość podatkowa.

Bilansowa wartość aktywów i pasywów to wartość ustalona na podstawie ustawy o rachunkowości, wykazana w księgach rachunkowych.

Wartością podatkową aktywów jest kwota wpływająca na pomniejszenie podstawy obliczenia podatku dochodowego w przypadku uzyskania z nich, w sposób pośredni lub bezpośredni, korzyści ekonomicznych. Jeżeli jednak uzyskanie korzyści ekonomicznych z tytułu określonych aktywów nie powoduje pomniejszenia podstawy obliczenia podatku dochodowego, to wartość podatkowa aktywów jest ich wartością księgową. W przypadku zaś pasywów jest to wartość bilansowa pomniejszona o kwoty, które w przyszłości pomniejszą podstawę podatku dochodowego.

W związku z występowaniem dodatnich różnic przejściowych tworzy się rezerwę z tytułu odroczonego podatku dochodowego. Jest to kwota zobowiązania z tytułu podatku dochodowego, które według przewidywań powstanie w przyszłości. Z kolei ujemne różnice przejściowe oraz straty podatkowe możliwe do odliczenia od dochodu w przyszłości implikują tworzenie aktywów z tytułu odroczonego podatku dochodowego. Odzwierciedlają one kwotę, jaka według przewidywań zmniejszy w przyszłości zobowiązanie z tytułu podatku dochodowego lub będzie podlegać zwrotowi. Obecnie zarówno aktywa, jak i rezerwę na podatek odroczone należy tworzyć przy zastosowaniu 19 proc. stawki (tyle wynosi podatek dochodowy od osób prawnych).

Czy zawsze wykazywać

Rezerwy z tytułu odroczonego podatku dochodowego ujmuje się zawsze, gdy istnieją dodatnie różnice przejściowe. Inaczej jest z aktywami z tytułu podatku odroczonego. Mogą być one wykazane w bilansie tylko wtedy, gdy faktycznie mają znamiona aktywów, czyli gdy spowodują w przyszłości dopływ do jednostki korzyści ekonomicznych. Jeżeli nie jest prawdopodobne, że w przyszłości zostanie osiągnięty dochód do opodatkowania, który umożliwi wykorzystanie ujemnych różnic przejściowych, to co prawda aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego ujmuje się w pełnej wysokości (w celu zapewnienie kompletności sprawozdania finansowego), ale równocześnie należy dokonać odpisu aktualizującego wartość tych aktywów.

Przy ocenie prawdopodobieństwa uzyskania odpowiedniego dochodu umożliwiającego wykorzystanie ujemnych różnic przejściowych w pierwszej kolejności bierze się pod uwagę "odwracanie się" istniejących dodatnich różnic przejściowych. Należy więc przeanalizować, czy z bieżącej działalności zostanie osiągnięty wystarczający dochód. Pozwoli to na ewentualne planowanie podatkowe, czyli działania, na które jednostka zdecydowała się tylko w celu umożliwienia realizacji aktywów z tytułu odroczonego podatku dochodowego (np. zmniejszenie wysokości podatkowych odpisów amortyzacyjnych).

Jeżeli oczekiwana podstawa opodatkowania, jaka zostanie osiągnięta w przyszłości, pozwoli na potrącenie tylko części ujemnych różnic przejściowych, to odpisu spowodowanego utratą wartości aktywów z tytułu odroczonego podatku dochodowego dokonuje się na część wartości tych aktywów, reprezentujących ujemne różnice przejściowe, których potrącenie od podstawy opodatkowania w przyszłości nie jest prawdopodobne.

TEKST 2 (STRZAŁKOWY)

Jaka jest podatkowa i bilansowa wartość należności

Warto dokładnie przeanalizować należności. Możemy mieć bowiem do czynienia z trzema przyczynami powodującymi konieczność ustalenia różnic przejściowych

Pierwsza z nich to naliczone, zgodnie z zasadą memoriału, odsetki związane z nieterminowym regulowaniem należności za dostawy i usługi, które powodują powstanie dodatniej różnicy przejściowej.

W takiej sytuacji wartość bilansowa należności stanowi sumę wartości samej należności oraz wartości naliczonych odsetek, natomiast wartość podatkowa odpowiada wartości samej należności. To dlatego, że odsetki na dzień naliczenia nie są rozpoznawane podatkowo. Ewentualnie można rozpatrywać samą wartość należności z tytułu odsetek, której wartość podatkowa wynosi zero z uwagi na wskazany brak rozpoznawalności podatkowej.

Jeżeli na naliczone odsetki utworzono odpis aktualizujący, to wartość księgową oraz podatkową należności będą sobie równe. Odpis aktualizujący zneutralizuje wpływ naliczonych odsetek na wynik finansowy, natomiast w momencie gdy odsetki faktycznie zostaną uzyskane odpis ulegnie rozwiązaniu, co zwiększy wynik finansowy. W tym samym czasie odsetki staną się przychodem podatkowym, w związku z czym różnice nie powstaną.

Kwoty w walutach obcych

Różnice przejściowe mogą wystąpić również, gdy należności są wyrażonych w walutach obcych. Podlegają one wycenie na dzień bilansowy, w związku z czym ich wartość korygowana jest o różnice kursowe wynikające z zastosowania kursu waluty na dzień bilansowy. Jednocześnie, dla jednostek, które nie wybrały tzw. metody księgowej ustalania różnic kursowych (art. 9b ust. 1 pkt 2 ustawy o CIT), różnice kursowe z wyceny bilansowej nie będą rozpoznawane podatkowo. Powstaną więc różnice przejściowe: dodatnie w przypadku wzrostu kursu waluty, w której wyrażona jest należność i ujemne w przypadku jego spadku.

Jeśli kurs wzrasta, to sytuacja jest analogiczna do przypadku naliczenia odsetek. Wartość księgową rośnie, natomiast wzrost ten nie jest rozpoznawany podatkowo (dlatego wartość podatkowa pozostaje na poziomie pierwotnej wartości należności). W odwrotnej zaś sytuacji, gdy kurs spada, przy niezmiennej wartości podatkowej (spadek ten nie wpływa na podstawę opodatkowania) wartość księgową maleje, w konsekwencji czego powstaje ujemna różnica przejściowa.

Problematyczna sytuacja może powstać, gdy jednocześnie spadnie kurs waluty i zostaną naliczone odsetki, przez co wartość księgową samej należności ulegnie

jedynie niewielkim korektom. Wydaje się, że w takiej sytuacji, co do zasady, należałoby ustalić zarówno ujemną, jak i dodatnią różnicę przejściową. Takie działanie ma również oparcie w zasadach kompensowania aktywów i rezerw z tytułu odroczonego podatku, zgodnie z którymi jednym z warunków jest możliwość ich jednoczesnego (w tym samym okresie) uwzględnienia przy obliczaniu kwoty zobowiązania podatkowego.

Odpisy aktualizujące

Ostatni przypadek wystąpienia różnic przejściowych to utworzenie odpisu aktualizującego w związku z zakwalifikowaniem należności do grupy wątpliwych. Odpis aktualizujący, co do zasady, nie jest kosztem podatkowym. Powstanie więc ujemna różnica przejściowa. Jednak w przypadkach określonych w art. 16 ust. 1 pkt 26a (uprawdopodobniona nieściągalność) odpis aktualizujący może być uznany za koszt podatkowy. Wtedy różnice przejściowe nie wystąpią. Podobnie, gdy wątpliwe jest, że zarówno odpis aktualizujący jak i sama nieściągalna należność spełnią kiedykolwiek przesłanki umożliwiające uwzględnienie ich wartości w rozliczeniach podatkowych, powstałą różnicę należy potraktować jako trwałą i odstąpić od ustalenia aktywów z tytułu podatku odroczonego.

Pytania o VAT

Warto też pamiętać o VAT, który często zawarty jest w kwocie należności (gdy dotyczą one sprzedaży towarów lub świadczenia usług). Stanowisko organów podatkowych przez wiele lat powodowało, że odpis aktualizujący w części dotyczącej VAT nie mógł być uznany w żadnym przypadku za koszt uzyskania przychodów, w konsekwencji czego w tej części stanowił on różnicę trwałą. Różnice przejściowe (ujemne) mogły zatem powstać tylko w związku z częścią odpisu dotyczącą wartości netto należności.

W ostatnim czasie pojawiły się jednak wyroki sądów (np. orzeczenie Naczelnego Sądu Administracyjnego z 22 marca 2011 r., II FSK 1948/09; wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Rzeszowie z 26 kwietnia 2011 r., I SA/Rz 109/11), które uznały, że przy sprzedaży wierzytelności kosztem podatkowym jest ich wartość brutto, łącznie z VAT. Biorąc pod uwagę to stanowisko można argumentować, że również odpis aktualizujący w części dotyczącej VAT mógłby zostać zaliczony do kosztów uzyskania przychodów, a tym samym zwiększać przejściową różnicę dla celów ustalenia podatku odroczonego.

Odrębną kwestią jest skorzystanie z tzw. ulgi na złe długi w VAT (art. 89a ustawy o VAT). Z jednej strony korekta rozliczenia VAT powoduje częściowe uzyskanie korzyści ekonomicznych związanych z nieściągalną należnością poprzez zmniejszenie bieżących zobowiązań z tytułu tego podatku. Z drugiej jednak strony skorzystanie z tych uprawnień w żaden sposób nie zwalnia dłużnika z obowiązku spełnienia świadczenia w pełnej wysokości. Dlatego skorzystanie z ulgi na złe długi

nie powinno mieć wpływu na wysokość tworzonych odpisów aktualizujących oraz związanych z nimi aktywów z tytułu odroczonego podatku dochodowego.

RAMKA (DO TEKSTU 2)

Orzecznictwo

Decyduje wartość brutto

Artykuł 16 ust. 1 pkt 39 ustawy o CIT mówi, że nie uważa się za koszty uzyskania przychodów strat z tytułu odpłatnego zbycia wierzytelności, chyba że wierzytelność ta uprzednio, na podstawie art. 12 ust. 3 ustawy o CIT, została zarachowana jako przychód należny.

Naczelny Sąd Administracyjny w wyroku z 22 marca 2011 r. (II FSK 1948/09) wyjaśnił, że "Wykładnia językowa, systemowa wewnętrzna jak i celowościowa przemawiają za przyjęciem, że kosztem uzyskania przychodów jest wierzytelność obejmująca całą kwotę należności wraz z należnym podatkiem od towarów i usług (brutto), o tę bowiem kwotę skarżący zbywając wierzytelność w celu uzyskania przychodów uszczupli swój majątek. Nie może bowiem ulegać wątpliwości, że takiej kwoty podatnik – wierzyciel mógł żądać od swojego kontrahenta – dłużnika. Wykładnia tego przepisu dokonana przez organy podatkowe zmierzająca do ograniczenia wysokości możliwej do zaliczenia do kosztów uzyskania przychodów straty ze sprzedaży wierzytelności nie jest w ocenie Naczelnego Sądu Administracyjnego uzasadniona. Dzielenie w tym zakresie pojęcia "wierzytelność" na "przychód należny" i podatek VAT jest konstrukcją sztuczną i może prowadzić do zaniżenia rzeczywiście poniesionej przez podatnika straty."

— KPT

KONIEC RAMKI

RAMKA (W DOWOLNE MIEJSCE)

Zamknięcie roku

Prezentacja w sprawozdaniu finansowym

Związane z ujemnymi różnicami przejściowymi aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego wykazuje się w bilansie jako „długoterminowe rozliczenia międzyokresowe” (pozycja A.V.1 bilansu), nawet wtedy gdy wejdą w całości do rozliczenia podatkowego na koniec następnego roku obrotowego. Z kolei związane z dodatnimi różnicami przejściowymi rezerwy na odroczonego podatku dochodowego wykazuje się w bilansie w grupie „zobowiązania i rezerwy na zobowiązania” (pozycja B.I.1 bilansu).

Aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego wykazywane są oddzielnie od rezerw na odroczone podatki. Można je wzajemnie kompensować tylko, gdy jednostka ma tytuł uprawniający ją do ich jednoczesnego uwzględnienia przy obliczaniu kwoty zobowiązania podatkowego.

KONIEC RAMKI

Maciej Jurczyga, doktor nauk ekonomicznych, biegły rewident, prezes zarządu Biura Rachunkowego Jurczyga sp. z o.o. w Pilchowicach